

DOSYA/GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

HIFZISSIHHA OKULU: TARİHÇESİ, ÖNEMİ

Necati DEDEOĞLU*

Tarihçe

Hıfzıssıhha Okulu, (Hıfzıssıhha, sağlığın korunması demektir; "halk sağlığı" olarak anlaşılmalıdır) Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi adı altında resmen 1928'de kurulmuştur. Müessese, okul yanında laboratuvar ve aşı üretim hizmetlerinin yürütüldüğü bir Hıfzıssıhha Enstitüsünü de içeriyordu. Okula sağlık personeli ve hekimlerin halk sağlığı konularında yetiştirilmesi görevi verilmişti. Türkiye Cumhuriyeti'nin daha ilk dönemlerinde, ülkedeki hekim ve diğer sağlık personeli toplam sayısı 2000'i bile bulmamışken, bugün bile düşünilemeyen böyle bir görevin verilmiş olmasına şaşmamak gerekir. Aynı yıllarda koruyucu hizmetlere öncelik veriliyor, bulaşıcı hastalık mücadelesi başlatılıyor, tüm kamu sağlığı hizmetleri güçlendiriliyordu. Okulla ilgili yasa 1928 de çıkmışsa da okulun fiilen açılması 1936 yılını bulmuştur. Zamanın sağlık bakanı Dr.Refik Saydam, daha sonra kendi ismi verilecek olan ve Alman ustalara yaptırılan görkemli taş binaları (Binalar bugün Ankara'da Sıhhiye semtinde sit alanı olarak korunmaktadır) 2 Kasım 1936 da, inşaata 280.000 \$ mali destekte bulunan Rockefeller Vakfı'na da teşekkür eden bir nutukla açıyordu.

Okulun ilk müdürü Dr.Ralph K. Collins idi. Kendisi ve sağlık mühendisi Prof.Daniel E. Wright da Rockefeller Vakfı'nın katkısıyla gelmişlerdi. Rockefeller Vakfı okulun açtığı kurslara da mali destek vermiş, ayrıca malzeme ve kitap yardımıyla bulunmuştur. (Rockefeller Vakfı Zagreb (1947), İskenderiye (1956) ve Tahran (1966) Hıfzıssıhha Hıfzıssıhha Okullarının kuruluşunda da önemli rol oynamıştır) Okulu'na daha sonraki dönemlerde Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF, CENTO gibi örgütlerin de burs, kitap, malzeme, vasıta temini, proje destekleme gibi katkıları olmuştur.

Hıfzıssıhha Okulu'nda Dr.Collins'in müdürlükten ayrıldığı 1940 yılına kadar hekimlere ve sağlık personeline 3-4 ay süren halk sağlığı kursları verilmiş, sıtma, çevre sağlığı, çocuk ishalleri üzerinde araştırmalar yapılmış,

konferanslar düzenlemiştir. 1940'dan 1946'ya kadar II. Dünya Harbi nedeniyle faaliyetler yavaşlamış, hekimlere, eczacılara, kaymakamlara kısa kurslarla yetinilmiştir. 1946'da, okulun bazı laboratuvar ve dersaneleri Ankara'da yeni açılan tıp fakültesine devredildiği için faaliyetler yavaşlamış, yine de hekimlere 6 dönem, 4 aylık gıda sağlığı, parazitoloji, tüberküloz vb. halk sağlığı kursları verilebilmiştir. Tıp fakültesinin işgali 1953 yılında sona ermişse de Hıfzıssıhha Okulu 1957 yılına kadar "tekamül kursları", birkaç araştırma, birkaç kitap tercümesi dışında önemli bir çalışma yapamamıştır. Gelişme sorununun önündeki engeller aslında çok önceden biliniyordu. Daha 1945 yılında, o zamanki okul müdürü Dr.Kamil İdil okulun Avrupa ve Amerika'daki benzerleriyle yarışabilmesi için ihtisas kursları vermesi, akademik nitelik kazanması, kadrolu profesörler ve düzenli öğrenci sağlanması gerektiğini rapor etmişti. 1947 yılında da okulun bir akademi haline getirilmesi için Sağlık Bakanlığı'na bir kanun tasarısı sunulmuştu. (Okulun akademik nitelik kazanması için hazırlanan ilk yasa taslağı budur. Daha sonra 1958'de, 1960'da ve 1973'de benzer girişimlerde bulunacak, bu taslaklardan bazıları bakanlıkta, bazıları komisyonlarda veya mecliste takılarak kadük olacaktırlar) Ancak bu dönemde hükümet programlarında koruyucu hizmetlerin önceliği vurgulanmakta idiyse de, bu hizmetlerin temel ögesi olan kalifiye elemanların yetiştirilmesi, halk sağlığı konularında araştırmalar, hizmetlerin değerlendirilmesi gibi önemli işlevleri yerine getirecek olan Hıfzıssıhha Okulu'nun gelişmesine önem verilmemiştir.

1957 yılında Okulda reform çalışmalarının başlatılması gerektiği kararına varıldı ve bu amaçla, Dr.Nusret Fişek görevlendirildi. (Dr.Fişek bu sırada Ankara Tıp Fakültesinde Biyokimya Doçenti olarak görev yapmaktaydı) Dr.Fişek, Harvard'da doktora yaptığı için bu üniversitenin halk sağlığı okulunu yakından tanıyordu. Müdürlüğe başladıktan hemen sonra da Avrupa'daki bazı halk sağlığı okullarını yerinde incelemiştir. Ayrıca, bir anket hazırlayarak ülkedeki ilgili kişi ve kurumların da reform konusundaki fikirlerini almıştır. Reform çerçevesinde, okulu akademi haline getirilmesi ve halk sağlığı konularında çalışanlara

*Prof. Dr. Akdeniz Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD Başk.

ek ödenek verilmesi ile ilgili bir yasa tasarısı, okulda yeni şubelerin açılması ve yapısal düzenleme, uluslar arası kurslar açılması ve halk sağlığı kurslarının uzmanlık eğitimi şeklinde verilmesi gerçekleştirildi. Hekimler artık yoğun İngilizce eğitimini de içeren iki yıllık bir halk sağlığı eğitiminden geçiriliyorlar, kursu tamamlayanlar sağlık müdürü olarak atanıyordu. Kursta özel başarı gösterenler daha sonra bursla yurtdışına yollanmış, dönüp gelenler, Hıfzıssıhha Okulunda eğitici olarak görev almışlardır.

Dr.Nusret Fişek 1960 yılında Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığına atanmışsa da 1965 yılına kadar okul müdürlüğünü bırakmadı. Okulun uluslararası ilişkiler kurduğu, dünya çapında araştırmalar yürüttüğü, yayınlar yaptığı, merkezler açtığı, kendi kadrosunu oluşturduğu, tarihindeki en verimli yıllar bu yıllardır. Ancak okuldaki temel yapı değiştirilemediğinden, yani akademik özellik kazanamadığından, çalışanların ücretleri arttırılmadığından, bakanlıktan idari ve mali özerklik kazanılamadığından bu başarılar uzun ömürlü olamamıştır. Dr.Nusret Fişek'in bakanlık müsteşarlığından ayrılmasının ardından okuldaki diğer eğiticiler de üniversiteye geçmişlerdir (Bu uzmanlar (Dr.Rahmi Dirican, Dr.Nevres Baykan, Dr.Özdemir Gülesen, Dr.İsmail Topuzoğlu, Dr.Azmi Arı, Dr.Yılmaz Baykal, Dr.Orhan Köksal, Dr.Yaşar Heperkan) ülkemizdeki tıp fakültelerinin halk sağlığı kürsülerinin kurucuları olmuşlardır).

Hıfzıssıhha Okulu 1965'den sonra halk sağlığı uzmanlığı kursunu sürdürememiş olsa da hekimlere ve diğer sağlık personeline kısa süreli kurslar düzenlemeye, araştırmalar yapmaya ve koruyucu hizmetlerle ilgili danışmanlık hizmetlerini vermeye devam etmiştir. Sağlık Bakanlığı bu dönemde de Hıfzıssıhha Okulunun gelişmesi için bir gayret sarf etmediği gibi okulun olanak ve hizmetlerinden yeterince yararlanmamıştır. 12 Eylül 1980'den sonra okulun bağlı bulunduğu Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi müdürlüğüne askeri bir hekim getirilmiş, okulda ve kardeş kuruluşu Hıfzıssıhha Enstitüsünde sıkıyönetim kuralları uygulamaya konulmuştur. 1983 yılının ortalarında da okuldaki uzmanlar ve personel değişik illere sürülerek okul fiilen kapatılmıştır. Kapatmanın resmi gerekçesi "okula gerek bulunmadığı" dir; resmi olmayan neden ise okulda görevli halk sağlığı uzmanlarının çoğunun solcu olması idi. 1928'de genç cumhuriyetle beraber temelleri atılmış bu değerli kuruluş 12 Eylül karanlığında her ikisi de saçma ve yüz kızartıcı böyle nedenlerle kapatılabilmektedir. (Ne yazık ki okulun kapatıldığını bildiren resmi yazıda o sıralarda okulun bağlı olduğu genel müdürlük görevini yürüten bir halk sağlığı öğretim üyesinin imzası vardır) Son okul müdürü Dr.Muzaffer Akyol'un 1983 Kasımında emekli olmasından sonra okul müdürlüğü kadrosu iptal edildi ve okul resmen kapanmış oldu.

Önemi

Hıfzıssıhha Okulu kapatıldığında Türkiye'de 15 Tıp Fakültesi vardı. Birisinin kapatılması Tıp eğitimini etkilemezdi. Ama tek olan Hıfzıssıhha Okulunun kapatılmış olması ülkenin koruyucu sağlık hizmetlerini çok olumsuz

etkilemiştir. Neden? Hıfzıssıhha Okulu olmadan koruyucu hizmet mümkün değil mi? Bu okullar ne işe yararlar?

Her ülkede mutlaka bir veya birden fazla Hıfzıssıhha Okulu bulunur. Bunların pek azı üniversiteye bağlıdır. Çoğu özerk, akademik kuruluşlardır. O ülkenin halk sağlığı konusunda uzmanlık eğitiminden, geliştirme kurslarından, halk sağlığı araştırmalarından, sağlık bakanlığının halk sağlığı konularındaki danışmanlığından sorumludurlar. Bu çerçevede halk sağlığı sorunlarını belirlerler, politikalar ve stratejiler geliştirirler, planlama yaparlar, politikaların sonuçlarını değerlendirirler, mevzuat hazırlarlar ve sağlık kaynaklarının uygun yerlerde, uygun şekilde harcanması, sağlıklı çevreler oluşturma, salgın hastalık mücadelesi, sağlıkta eşitsizlik, iş sağlığı gibi uzmanlık konularında hizmet verirler, görüş bildirirler. sağlık bakanlıkları ile yakın ilişki içinde çalışırlar. Okullar, halk sağlığının, toplum beslenmesi, çevre sağlığı, sağlık eğitimi gibi çeşitli disiplinlerine uyan bölümler içerirler. Bu bölümler kendi konularındaki, eğitim ve araştırmaları sürdürürler. Her bölümde konuyla ilgili yeterli sayıda öğretim üyesi, labr. vb. olanak bulunur.

Halk Sağlığı Okullarının verdiği eğitim genellikle lisansüstü ve doktora eğitimidir. Bu eğitime sadece hekimler değil, her meslekten (hemşire, eğitimci, istatistikçi, yönetici, mühendis, veteriner vb.) insan katılabilir. Bazı okullar, çalışanlar için, daha uzun süren, yarım günlük eğitim programları da düzenlemektedirler. Araştırma ve eğitim el ele gider. Yani eğitim araştırmaya katılarak edinilir. Okulun laboratuvarları da hem eğitime hem araştırmaya hizmet ederler. Öğretim üyeleri akademik statüye sahip olmakla beraber alternatifli olarak veya yarım gün sağlık kuruluşlarında da çalışmaktadırlar.

Bir ülkedeki nitelikli halk sağlığı eğitimi ve araştırmaları ancak hıfzıssıhha okulları kanalıyla yapılabilir. Tıp fakülteleri ne konum, ne olanak, ne de yaklaşım olarak hıfzıssıhha okullarının eğitim, araştırma ve danışmanlık fonksiyonlarını yerine getiremezler. Ülkemizdeki halk sağlığı eğitimi ve araştırmalarında nitelik düşüklüğünün temel nedenlerinden birisi ülkemizde bir hıfzıssıhha okulunun bulunmamasıdır.

KAYNAKÇA

S.Gönen, M.Görsel.(1961) Hıfzıssıhha Okulu, 25.Yıl, Tarihçe ve Çalışmaları. Ankara Basım ve Ciltevi,

O.Hamzaoğlu. (1991)Dünyada ve Türkiye'de Hekimlerin Mezuniyet Sonrası Halk Sağlığı Eğitimi ve Türkiye için Öneriler. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Ankara

TTB Workshop Raporu. (1991)Ülkemizin Halk Sağlığı Okulu Gereklerini. 21-22 Aralık , Ankara

WHO, World Directory of Schools of Public Health and Postgraduate Training Programmes in Public Health, Third Edition, 1985, Geneva

N.Dedeoğlu.(1990) Türkiye'de Halk Sağlığı Mezuniyet Sonrası Eğitimi ve Bir Ulusal Halk Sağlığı Okulu Önerisi. Sağlık ve Toplum, Sayı 1, Sayfa 35-40 Ocak-Şubat.